

4. Ten points on the futures of education. 2022. Available at: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000381526> [Accessed 04 December 2022].

5. Vygotsky, M. (1934) In Mind in Society. Available at: <http://ouleft.org/wp-content/uploads/Vygotsky-Mind-in-Society.pdf> [Accessed 03 December 2022].

УДК 159.9:791.41:159.942.5-053.8(045)

КІНЕМАТОГРАФІЧНИЙ ОБРАЗ ПСИХОЛОГА-ПРАКТИКА: ЕМОЦІЙНИЙ ІНТЕЛЕКТ У ЗРІЛОМУ ВІЦІ

Дерев'янюк С. П.

CINEMATOGRAPHIC IMAGE OF A PRACTICAL PSYCHOLOGIST: EMOTIONAL INTELLIGENCE IN MATURE AGE

Derevyanko Svitlana

Робота присвячена вивченню характеристик емоційного інтелекту психологів-практиків зрілого віку, представлених у сучасній кінематографії. За результатами емпіричного дослідження встановлено, що у сучасній кінематографії «молоді» психологи показані як особи з недостатньо розвинутими навичками щодо контролю емоцій; «зрілі» психологи уявляються як фахівці з неординарними здібностями стосовно розуміння емоційних переживань клієнтів.

Ключові слова: кінематографічний образ, здібності емоційного інтелекту, «молодий» психолог, «зрілий» психолог, фільми про психологів.

The work is devoted to identifying the features of the emotional intelligence of a practicing psychologist of mature age, which are presented in modern cinematography. The general procedure of the empirical research included the following stages: selection and viewing of films in which the cinematic image of a practicing psychologist is presented as vividly as possible; content analysis of films according to the parameters of the study of primary information (genre of the film, age and gender characteristics of the image of the psychologist); a comparative analysis of the manifestation of the abilities of emotional intelligence in the main cinematic characters-psychologists, depending on age. According to the results of the empirical study, it was established that the image of a psychologist-practitioner is characterized by insufficient development of emotional intelligence: "young" psychologists are shown as individuals with insufficiently developed skills in controlling emotions and empathic response to the problems of others; "mature" psychologists are imagined as specialists with extraordinary abilities in understanding the emotional experiences of clients and emotional impact on them. A generalization is made: the representation of a psychologist-practitioner in cinematography is vivid, but not sufficiently coherent and realistic.

Keywords: cinematic image, abilities of emotional intelligence, "young" psychologist, "mature" psychologist, films about psychologists.

Актуальність дослідження проблеми уявлень про психолога-практика обумовлена все більшим зростанням популярності цієї професійної приналежності у сучасному світі. Навіть ті особи, які не планують здобувати психологічну освіту, цікавляться знаннями з галузі психології та намагаються стати «психологом для себе». Тим більше в умовах війни, яка триває в Україні, – багато осіб, які мають суттєві психологічні негаразди, проте не спроможні самотійно їх

подолати й тому надіються на допомогу професійного психолога. Водночас образ психолога-практика, який презентований через медіапростір, не завжди буває реалістичним. При цьому цей образ може бути наділений навіть містичними рисами, що негативно впливає як на потенціальних клієнтів, так і на молодих осіб, які планують пов'язати своє майбутнє професійне життя з вивченням психологічної практики.

Однією з найважливіших професійних якостей практичного психолога є емоційний інтелект як здатність до розуміння та управління емоціями. Аналіз літератури з проблематики емоційного інтелекту показав, що недостатньо вивченим є питання стосовно ролі цього емоційно-інтелектуального конструкту для різних вікових груп психологів-практиків. У зв'язку з цим, мета нашої роботи полягає у виявленні особливостей емоційного інтелекту психолога-практика зрілого віку, які презентуються у сучасній кінематографії.

Вивчення літературних джерел із зазначеної вище проблематики показало наявність ґрунтовних досліджень стосовно значущості емоційного інтелекту для професійної діяльності психолога-практика як молодого так і зрілого віку. Серед найбільш важливих напрямів досліджень можна виокремити: емоційний інтелект у структурі професійної діяльності психолога [1], [2] динаміка формування емоційного інтелекту майбутніх психологів [3]. Загалом дослідники відзначають, що особистісні особливості психолога-практика у молодому віці пов'язані з формуванням системи цінностей та оформленням власного професійного іміджу. Саме у молодому віці сенситивним є період для пошуку образу «ідеального» психолога, взірця для власної професійної ідентифікації. Особистість психолога-практика зрілого віку характеризується набуттям емоційного досвіду та професійної компетентності. Ефективності професійної діяльності психолога-практика як у молодому, так і в зрілому віці сприяють здібності емоційного інтелекту – здатність до розпізнавання емоцій, емпатія, емоційна обізнаність, здатність до управління емоціями [3].

З метою вивчення характеристик емоційного інтелекту психологів-практиків, які презентуються у сучасній кінематографії, нами було проведено емпіричне дослідження, яке включало наступні етапи: (1) відбір та перегляд кінострічок, у яких яскраво представлений кінематографічний образ психолога-практика; (2) контент-аналіз кінострічок за параметрами вивчення первинної інформації (жанр кінофільму, вікові та статеві характеристики образу психолога); (3) компаративний аналіз прояву здібностей емоційного інтелекту у головних кінематографічних персонажів-психологів залежно від віку.

На первинному етапі емпіричного дослідження нами було відібрано художні кінострічки (загальною чисельністю – 20 фільмів), у яких яскраво презентований сучасний образ психолога-практика.

Аналіз кінематографічних робіт, у яких представлено образ психолога-практика, показав, що здебільшого у художніх фільмах переважає такий жанр як мелодрама (55 % усіх кінокартин). За статевим розподілом в обраних для аналізу кінофільмах майже однаково представлені фахівці-психологи як чоловічої, так і жіночої статі. За віковим параметром спостерігається дисбаланс – більшість персонажів-психологів відноситься до представників зрілого віку (30-50 років). Це можна пояснити розповсюдженістю досить популярної асоціації «вік – досвід». У повсякденному житті професійний психолог уявляється більшістю людей як особа з достатнім життєвим досвідом.

Надалі нами було виокремлено дві вікових групи персонажів-психологів: «молода» (n=6; 20-29 років) та «зріла» (n=14; 30-50 років). До «молодої» групи увійшли наступні персонажі-психологи: Саллі Роу (кінофільм «Читаючи думки»), Настя («Любов у великому місті»), Рада («Шлях до себе»), Борис («Група щастя»), Юля («Самотниця»), Олена («Чиста психологія»). До «зрілої» групи були віднесені персонажі-психологи: Рей («Траса»), Бадді Райдел («Управління гнівом»), доктор Малиш («Вирішення проблем»), доктор Пі («Школа негідників»), Борис Єгоров («Зрозуміти, вибачити»), Андрій («Служба довіри»), Павло («Неадекватні люди»), Ліза («Голоси»), Тетяна («Без свідків»), Роман Фрейлін («Метод Фрейду»), Ірина Єлісеєва («Квіти зла»), Моблі («Феномен»), Штейнман («Чудова»), Сергій Дворецький («Нове життя»).

Подальший порівняльний аналіз показав, що всі зазначені персонажі-психологи звертають увагу на невербальну, експресивну поведінку своїх клієнтів. При цьому можна відзначити наступні особливості «зрілих» психологів: демонстрування «уважного» погляду («молоді» психологи намагаються спостерігати непомітно для інших); спостереження не тільки стосовно клієнта, намагання одночасно фіксувати й власні психологічні прояви («молоді» психологи зосереджені виключно на зовнішніх спостереженнях за клієнтом); присутнє також прагнення передбачити подальшу поведінку клієнта («молоді» психологи більше зорієнтовані на здійснення впливу на клієнта, а не на прогнозування його подальших дій).

За характеристиками емпатії можна відзначити, що більшість психологів-початківців виявляють емпатію лише поверхово (така звана «формальна емпатія» як традиційна увічливість щодо переживань іншої людини. Психологи-персонажі «зрілої групи» більш професійно виражають емпатію стосовно своїх клієнтів, хоча й за сюжетом фільму кіносценаристи часто намагаються продемонструвати обтяженість психологів власними проблемами та їх прагнення співпереживати у зв'язку з наявними життєвими негараздами.

За характеристиками емоційної обізнаності психологів-персонажів можна відзначити, що емоційний словник у більшості фільмів представлений досить слабо, психологи-персонажі мало демонструють своє розуміння емоційних переживань клієнта. Вірогідно це пояснюється

алекситимічністю самих клієнтів, які за сюжетом фільмів майже не зорієнтовані на емоційну взаємодію з психологом та очікують готових рецептів вирішення їх життєвих проблем.

За характеристиками здатності до управління емоціями спостерігається дуже різнопланова картина: «молоді» психологи здебільшого демонструють слабкі навички стосовно управління власними емоційними станами та експресією; «зрілі» психологи зовні ретельно контролюють свої експресивні прояви, проте власні емоційні стани часто ігнорують і навіть хибно аналізують.

Таким чином, у кінематографічній продукції образ психолога-практика презентується як недосконалий у плані розвитку здібностей емоційного інтелекту: у молодому віці психолог-практик недостатньо обізнаний щодо контролю власних емоцій, слабо виявляє емпатійне ставлення до клієнтів; у зрілому віці психолог-практик уявляється як особа з неординарними здібностями до розпізнавання емоцій інших людей (частіше на інтуїтивному, або навіть на екстрасенсорному рівні). Загалом спостерігаються розбіжності між науковими уявленнями про психолога-практика та уявленнями про нього у кінематографі. В уявленнях науковців образ психолога характеризується виявом певних особистісних якостей, характерних для кожного вікового періоду. Уявлення про психолога-практика у кінематографі є більш яскравими, проте недостатньо цілісними та реалістичними.

Перспективи подальших досліджень вбачаємо у розробці та експериментальному впровадженні онлайн-програми тренінгового розвитку емоційного інтелекту майбутніх психологів засобом критичного аналізу сучасної кінематографічної продукції з зазначеної проблематики.

Список використаних джерел

1. Summers D. The Role Emotional Intelligence in Professional Development of Psychologist / D. Summers, S. Balpeissova, G. Utemissova // *Bulletin of the National Academy of Sciences of the Republic of Kazakhstan*. – 2019. – Vol. 1. – P. 54–62.
2. Necare E. The Relationship between Emotional Intelligence and Ethical Decision Making: A Study on Human Resources Specialists / E. Necare, Y. Sehitoglu // *Bulletin of the National Academy of Sciences of the Republic of Kazakhstan*. – 2018. – Vol. 11. – P. 38–41.
3. Sanchez-Gomez M. Emotional Intelligence in University Students of the Program of Psychology: Differences Between the First and the Last Course / M. Sanchez-Gomez, M. Tirado, E. Bresó // *Academia Y Virtualidad*. – 2021. – Vol. 14. – P. 9–16.

References

1. Summers, D. 2019. The Role Emotional Intelligence in Professional Development of Psychologist. *Bulletin of the National Academy of Sciences of the Republic of Kazakhstan*, 1, pp. 54 – 62.
2. Necare, E. 2018. The Relationship between Emotional Intelligence and Ethical Decision Making: A Study on Human Resources Specialists. *Bulletin of the National Academy of Sciences of the Republic of Kazakhstan*, 11, pp. 38–41.
3. Sanchez-Gomez, M. 2021. Emotional Intelligence in University Students of the Program of Psychology: Differences Between the First and the Last Course. *Academia Y Virtualidad*, 14, pp. 9–16.